

МИЛОСАВ БАБОВИЋ

ДВЕ ВИЗИЈЕ ТРИНАЕСТОЈУЛСКОГ УСТАНКА У „ИЗВИДНИЦИ“ И „ЛЕЛЕЈСКОЈ ГОРИ“ МИХАИЛА ЛАЛИЋА

Уметност се одувек инспирисала збивањима судбоносним за људе. Осврт на развитак светске уметности показује да је рат изузетно фреквентна тема, јер је и страхота и лепота: открива најсуровије али и најплеменитије људске особине. Древни сумерски еп говори о подвизима Гилгамеша. Зидове и обелиске египатских храмова красе сцене ратних похода фараона. Хомерова *Илијада* и *Одисеја*, којима почиње европска књижевност, опевају Тројански рат. Библијска елегија *Плач пророка Јеремије* написана је о Набукодоносоровој победи Јудејаца и одвођењу њиховом у ропство. У низу европских књижевности старији периоди почињу делима о рату. Шпанска *Поемом о Сиду* (IX век); француска *Песмом о Роланду* (XII век); немачка *Нибелунзима* (XIII век); тема руског свева *Слово о походу Игоровом* је битка са Татарима на реци Калки 1223. године. О Косовском боју настао је *косовски циклус* српског епоса. Наполеонови ратови су инспирисали француске, руске, пољске, шпанске, италијанске уметнике. Познати су Игоова поема *Ватерло*, Меримеов *Шанац*, Стендалов роман *Црвено и црно*, Толстојев *Рат и мир*, *Прах и пепео* Стефана Жеромског, Гојини *Ужаси рата*, *Прелаз преко Алпа* Жака Давида, и др.

Овај прелудиј објашњава зашто је наш Народноослободилачки рат неколико деценија био доминантна тема свих сегмената југословенске уметности. У књижевности овог тематског круга Лалићу припада најистакнутије место: готово у свим делима он је мисаоно и емотивно, а најчешће и фабуларно, у сфери рата. Иницијативни мотив је Тринаестојулски устанак, који има више лица, у зависности од ауторових визура и фактора временске дистанце.

У *Извидници* Вељко Плећовић говори саборцу из кратког априлског рата, Богдану Вучићу: „Ако некад чујеш да се оснива наша војска, црвена, комунистичка, да знаш ја сам у њој. Он-

да ћемо се друкчије борити, боље и паметније“¹. Ту жељену борбу Вучићев брат Драго, артиљерац, у предсмртним тренуцима чује као топовску палбу. У финалу приче *Вучићу* атмосферу исказује нараторов коментар: „Глас о комунистичком устанку, мио и немио, и невјероватан као све лијепо..., примили су сви на исти начин...“ Наиме, устанак је емотивно ујединио и старе ратнике и левичарску омладину па „Старци са Сињевске признадоше сами себи и један другом да им је жао и криво што комунисти нијесу јаки да бар они нешто учине“, а стари официр Душанић казује заједничку мисао: „Храбра Ђеца... а имао их је ко родити. Е, фала вам синови! Е, лијепога ли дана...“²

Овако изгледа у Лалићевој приповеци „Гласовита Прва пушка“, коју аутор са разлогом пише великим словом.

У приповеци *Топови* евоциран је спомен на устанак у Полимљу, али се може третирати као типска слика две фазе времена: предустаничка и почетка буне. Батеџија топова коју добија талијански гарнизон одаје окупаторску процену да се „народ нечим обнађује, диже главу и пријети“. Овдје Лалић први пут указује да комитет федералиста није са народом, већ предлаже команди гарнизона да „ради застрашивања топове окрене према бунтовним селима испод Жељевице“. Затим се нарација динамизира: прогрес „независности“ Црне Горе одмах поништава „топовска мумлава са Зете“, која одјекује до Комова. Од двадесетак младића већином Ђака и занатлија, избеглих из вароши формира се одред са задатком да нападне талијанску колону на Трешњевику. А у праскозорје новог дана — „Негдје на Лиму, у долини између Берана и Андријевице, пуче усамљена пушка. За њом грозд пушака, један за другом три плотуна“. Те плотуне Лалићев инспирисани наратор оцењује као чин европске историје. И што није својствено уздржаном Лалићу, доживљај тренутка је описан патетично: „Неколико дугих тренутака варошки вод стоји, слуша и гледа: дакле, то је борба! То се у истом тренутку развија на циновским просторима Источног фронта. Код Житомира и Смоленска, на Ситној Луци и око Зете, на Чеву, на Созини и око Шепетовке... Младићи из вароши видјеше сваки на свој начин и осјетише сви одједном како скромна и лијепа долина окрвжена Лимом с једне стране, а низом јаруга, прераслих потока и сијерих литица с друге стране, док још ни зрак јутарњег сунца у њу није пао — улази у историју и сунча се у њеној свјетлости“³.

Аутор је евокацију Устанка ситуирао у сужањску атмосферу Колашинског затвора и тим контрастом максимално ојачао његову лепоту и трајност у памћењу људском: „Ђутећи, људи су сањали отворених очију, оживљавали и дочаравали сваки себи тих неколико великих дана. Колико је било свјетлости и љепоте!... Како се прелијевао њихов сјај у друге дане, како је

¹ М. Лалић, *Извидница*, Београд 1968, Младо поколење, 11

² М. Лалић, *Извидница*, Београд, 1968, Младо поколење, 129.

³ Цитирано дело, 133.

обасјавао читав живот, како и у ову дивљу, глуву и крваву ноћ стиже одблесак тог далеког сунца“.⁴

Цитирани пасажии из *Вучића* и *Топова* могу се прихватити као квалификатив аугоровог става према устанку у првој фази стваралаштва. У њему нема горке критике устанничког вођства, откривања грешака политичке Партије, и поготову нема сумњи у смисао борбе, и када има примедби о „препиркама честим у првим данима Устанка, кад се свако чврсто држи и скупо цијени своје мишљење“, или о „мучном процесу уношења реда и дисциплине у одушевљене добровољачке групе...“. У овој фази *Лалићевог стваралаштва Устанак има ореол слободоносне светлости и величину историјског датума*. Лалић је антиципирао познати Сартров суд да је „Тринаестојулски устанак Црне Горе највеличанственији тренутак историје револуционарног покрета Европе у XX веку“.⁵

Извидница је објављена 1948. Девет година касније појавила се *Лелејска Гора*, 1957, (коначна верзија 1962). У тих девет година догодиле су се у нашем друштвеном животу: Резолуција Инфорбирора, масовна хапшења без предрасуда, насилно растурање породица, страховлада УДБ-е, Голи Оток, дисидентство у врховима партијског руководства; ратни другови су постали политички противници; почиње агресивна рехабилитација грађанске идеологије, коју је иницирало одрицање КПЈ од идеја и етике НОБ-а и револуције. Сва поменута збивања и појаве неминовно су гониле на размишљања и преиспитивања идеолошке теорије и праксе КП, „класног“ хуманизма, и у крајњој консенквенци — схватања природе човекове, као постулата за остварење праведног друштва.

Размишљања и временска дистанца условиле су промене аугорске позиције и резултирале дубоком сумњом у вредности, које су у доратном времену и Устанку изгледале неоспорне. У расправи „Пут Душана Костића“ критичар Радоица Таутовић је констатовоао да је „партизанска књижевност“ изражавала континуитет са предратном социјалном литературом“, док „педесетих година настаје дисконтинуитет са њом, и то двојак: поетика грађанске провенијенције прокламовала је девизу „вратимо се малим стварима“ и „лирским шапутањима“, а затим се дисконтинуитет појавио између револуционарне и постреволуционарне уметности, у самој тој поезији“.⁶ Ову појаву критичар је показао упоредном анализом *Осме офанзиве* и *Пролома* Бранка Ђопића, и Костићеве ратне и послератне поезије.

Дисконтинуитет је осетан и у делима Михаила Лалића. У студији „Најновија фаза стваралаштва Михаила Лалића“, академик Радомир Ивановић дели његово стваралаштво на три раздобља: од 1937. до 1970, од 1971. до 1985, од 1986. надаље. Критери-

⁴ Цитирано дело, 140.

⁵ В. Дедијер.

⁶ Књижевно дјело Душана Костића, Зборник ЦАНУ, Титоград 1990, 61.

јум периодизације Ивановићу је ауторов однос према револуцији. Дела прве фазе карактерише „афирмација револуције и свих вредности које доноси собом“; за другу је типична „провера свих тих вредности“. Ивановићева периодизација је, уз оgrade, прихватљива, међутим, почетак друге фазе треба датирати много раније, јер критичка провера почиње већ у *Раскиду* (1955), и снажно нараста у *Лелејској Гори* (1957, 1962).

У *Лелејској Гори* ауторов портпарол Ладо Тајовић критички процењује не само теоријску мисао и праксу револуције, већ готово све компоненте материјалистичке филозофије марксистичког погледа на свет. Овај неочекивани смели заокрет уследио је после суочавања са *живим човеком* које је условило одустајање од идеализације и људске личности и народа, а истовремено и негирање идеолошких истина које су се већ претвориле у схоластику. Нараторово дистанцирање од идеологије ближило га је биологији, као темељу схватања људске природе и света.

У глави „Арслан-пашина година“ аутор уводи у фабулу Мирка Кадушина, „сточарско створење из предхришћанског времена“, који је Устанак схватио само као прилику да сељаци опљачкају град, искаљујући вековну нетолеранцију „тежака“ према „варошкој господи“. Није чудо што примитивни Мирко Кадушин овако доживљава Устанак, али је неочекivano што и Ладо Тајовић сада слично квалификује борбу устаника за ослобођење вароши: „Дрхтала је од страха кад смо с пушкама навалили да ју ослобађамо, кад су с коњима и врећама навалили да ју опљачкају. Једва смо је од сељачке пљачке одбранили; притом смо сву наклоност и поверење изгубили — зато се сад поште на раја у мени пита: зашто смо ју бранили“.⁷

Одговоре устаничког руководства да се „морала поштоваати својина“ и „чувати јединство народа“, Тајовић не прихвата, поготову јединство са трговцима и чиновницима, који су „сви хуље“ и годинама су пљачкали сељаке. Забрану свођења рачуна села са градом, која се понавља у сваком рату, Ладо оцењује као крупну грешку партијског и војног руководства, из два разлога: први, да су дозволили пљачку, трговцима би остало мање новаца да помажу четничке војводе; други, село би их „чувало са надом на неку нову пљачку“.⁸

И слика борбе за град и Тајовићева размишљања су индикативни: у њима се јављају нове реалије које пластичније објективирају фабуларну ситуацију, међутим, у њима су *изостале идејна и морална мотивација* понашања актера, и остали су само *прагматични циљеви*, отуда је визија битно другачија од доживљаја Устанка у *Извидници*.

Примарни мовенс Устанка није био само Проглас КПЈ, већ и жеља огромне већине народа да протера окупатора и повра-

⁷ М. Лалић, *Лелејска Гора*, Београд 1965, 42.

⁸ Цитирано дело, 42.

ти отету слободу. Али за Лада Тајовића сада слобода није конкретна друштвеноисторијска категорија и статус народа и личности, већ флуид који не може дефинисати. Сви којима се обраћао са питањем шта је слобода „извлачили су се на сто начина само да не признају да не знају, или да је то нешто што не постоји. Најзад сам закључио да је то тек онако, ради пјесме измишљено и да ли је лијепо измишљено, те изгледа да нешто значи“.⁹ У *Извидници* не само политички писмени учесници, већ и буквално неписмени сељаци знају шта је слобода за коју се боре и знали би да одговоре на Тајовићево питање. Вучић оставља у кући несахрањеног брата да не би изостао из битке за слободу града и гине у јуришу. Сигурно је знао за који циљ. А образовани и даровити Ладо који умно резонује и суди о суштинским питањима живота, колеба се да одреди бит слободе. Касније ће открити да је схвата као *личну слободу*, што за њега значи *слободу других*. Последица оваквог свхатања је вишеструко негирање *начела колективности*, једног од конструкта марксистичке теорије друштва. Нико Доселић се не жали на глад, нити на страх од потера и заседа, само на самоћу. То код Лада изазива мисао: „Луд је, иначе би му јасно било да је *самоћа природно стање ствари*. Јесте да смо навикли да у ројевима живимо... али суштина је остала без промјене: сами смо се родили, сами ћемо умријети, као сви они *прије*“.¹⁰ Суштина је, дакле, *индивидуализам*. Поред тога, патња од самоће за Лада је доказ да је „Нико ограничен човјек, без полета и маште“, коме „недостаје особина неопходна за човјека веће вриједности“.¹¹ Треба нагласити: док је по револуционарној теорији и пракси идеал *масовик*, за Тајовића таква личност није човек веће вриједности.

Код идејно формираног дела борачке масе Устанка, поред слободе, циљ је био борба за *једнакост* људску. Лалићев Васиљ оспорава то начело, тврдећи да га ни партија не примјењује у пракси. Критикујући Ивана Видрића што му је до Вељка Плећовића више стало него до Ника Доселића, Васиљ каже прекорно: „Навикли смо се да *нагонски* осјетимо ко је од веће користи за покрет, за нас, па му поклонимо већу пажњу. Варамо ли ми то себе и друге кад кажемо да су нам сви једнаки. Није тачно да су нам сви једнаки — увијек нам је био пречи онај који је *јачи у нечему*... То је од почетка и сви тако. Боримо се за правду, Иване Видрићу, а успут чинимо неправде — то је мене дуго поткопавало, зар не може и друге да поткопа?“¹²

Наратор сматра да је Видрић могао одговарати да је земља грбава па се „*правда* искриви чим се земљи приближи“. Тај коментар међутим, не би оспорио већ, напротив, потврдио Васиљеву констатацију, иако је Видрића натерао да се од чуђења „*прекрсти* лијевом руком“.

⁹ М. Лалић, *Лелејска Гора*, Београд 1968, 155—666.

¹⁰ Цитирано дело, 68.

¹¹ Цитирано дело, 181.

¹² Цитирано дело, 71.

У медитацијама немим и утолико искренијим и значајнијим, Ладо Тајовић стиже до привиђења класних и идејнополитичких узрока револуције, замењујући их културно-историјским утицајима, и тврди: „Ми смо од Грка наслиједили презир према ситној и варљивој пракси, а од Запада презир према празној теорији, зато већ одавно ништа вриједно не стварамо. Можда је то разлог што смо пошли у револуцију — она нам је једина нада да некако извучемо кола из блата“.¹³ Иако у почетку може деловати инвентивно, резоновање је сасвим неуверљиво. Међутим, веома је погодно за уочавање орбите јуначког мишљења и аберације од нормативних уверења партизана позадинаца крајем прве ратне године.

Најдубинскије оспоравање могућности револуције да мења свет, а тиме и њене историјске улоге, осећа се из Тајовићеве концепције човековог бића, коју у извесној мери можемо приписати и аутору. Барјактар Гривић, богатог животног искуства, мисли да човеково мишљење и понашање зависи углавном од трбуха: верује да ће се однос народа према партизанима променити не због уважавања њихове одважности да наставе борбу у изузетно неповољним условима, нити од саосећања са њиховим патњама, или као резултата њиховог политичког деловања, већ што је година родна: „... биће хлеба и кромпира — од тога се народ поправља, а не од ваше празне приче. Знају људи како треба, но не могу док се не наједу“.¹⁴

Отеловљена Тајовићева скепса, Ђаво, прориче пораз сваког пројекта за препород човечанства, истовремено откривајући и разлог: „Природу своју, сами себе не можете промијенити“, јер у природи људској доминира биологија. Вукале Таслач не би убио Лада за новац, којим су га Талијани уценили, али би за пушку, јер „за пушку Турци дају товар жита“, а жито у гладној години човека чија су деца гладна доводи у искушење да посрне. Овај неписмени сељак је нашао и оправдање: „Жито је свето, оно све оправдава“. Исказ сугерира закључак да је размишљао о таквом поступку, јер није ни паметан, ни речит да би му овако афористично срочен синџо у тренутку разговора. Поред тога, исказ води још значајнијем закључку: о зависности људског морала од хлеба, од човекове телесности.

И Тајовић мисли негативно о људској природи. У столетној шуми човек није ништа секао, палио, реметио, не због своје доброте „Знам како је добар кад му нешто падне шака“, чак ни од страха, јер „Човек је дрска животиња с наследном склоношћу да се уобрази“; у тренутку угрожености Ладо осјећа како се у њему „буни немушти народ жлијезда, не слаже се с одлукама главе“. Зато егзистенцијална угроженост диктира и поступке и самоосјећање: „Више нијесам комуниста, ни борац за слободу, него само дроњак у трави, управо гомила дроњака која

¹³ М. Лалић, Лелејска Гора, Београд 1968, 185.

¹⁴ Цитирано дело, 507.

личи на страшило што је пало“.¹⁵ Ипак га ова оштра самоосуда није побудила на отпор, превладао је инстинкт самоодржања.

Кад се толико негативних судова у човеку сабере, испада да је Ђаво у праву, када тврди да је свијет непоправљив, јер је човек неизмјенљив, зато што се не може утицати на биолошку сферу људског бића. Остаје, дакле, на снази Ђаволово предвиђање — „Природу своју не можете промијенити“. Истина, његов суд се може оспоравати; демантује га уочљива недијалектичност, супротна универзалном космичком закону, значи и човеку. Међутим, резонување Тајовића марксисте о овом проблему је блиско Ђаволовом. Анализирајући Масниково понашање, он утврђује да осцилира између два створа (симболичка знака) — *камиле и змије*, и каже: „... и најзад, има сваки човек једно вријеме кад му сличност са камилом досади, кад више не може да издржи, и тада постаје змија“. Камила персонифицира позитивна својста — *стрпљење и труд*, а змија — *зло*. Али важно је нагласити да обе метафоре указују на *анималну компоненту* у човековом бићу.

Други дијалектички ток конституишу ликови романа, скалом људскости у којој је Масник приземни ниво. Међутим, Ладо види исту суштину и на врху лествице, што потврђује обиље података у фабули. Он је „киван на Баја“ зато што је постао делегат покрајинског комитета: „Некако је Баја вјешто прескочио препреке — обрео се горе, послали га овдје, соли ми памет... Откуд он да ме води, кад ја знам њега и све што он зна?“ Оваква премиса логички води закључку: „Ту правду, за којом идемо кроз све ово, слабо ћемо остварити ми који смо и сами неправични“.¹⁶ Иако се мотивише начелним разлозима, евидентна је завист у Ладовом ставу: Зашто он, а не ја?

Још фрапантније се Тајовићева промјена у мишљењу испољава у односима према друговима. Читаоца, на примјер, запањи његова мржња према Нику Доселићу: „Мрзим га због потмулог гласа... Све што се таквим гласом изговори, изазива отпор код других, чак и кад је непобитна истина“.¹⁷ Ово је не само неприхватљиво као мотивација односа према људима, већ и апсурдно, јер и *непобитну истину доводи у зависност од гласних жица!* Међутим, овдје је битно истакнута предност биолошког фактора у људским односима. Тајовић је доследан и по истом моделу оцењује себе. Наиме, очекивао је да ће му Видрић „поповати“, а кад је критика изостала, „Ни то му се не свиђа: досадили смо један другом, знамо напамет један другог. Постали смо неосјетљиви, научили од околине да нема милости. Сигурно сам и ја такав. Кад је њима тешко, никад ми није пало на

¹⁵ М. Јалић, Лелејска Гора, Београд 1968, 212.

¹⁶ Цитирано дело, 101—102.

¹⁷ Цитирано дело, 63.

ум да се запитам је ли им тешко“.¹⁸ Анимозитет према Јакши одбацује могућност колективног живота. Хваљено ратно другарство за Тајића је само „двје смућкане самоће“; због његовог присуства „преполовљена му је слобода“, зато „једва чека да Јакша најзад оде“.¹⁹ Неодољива потреба да остане сам добија вид чудне нервне острвљености: „Понекад ухватим самог себе како му гледам меко мјесто испод грла — за тренутак би му гркљан и дах прекинуо. Постидим се и уплашим од те мисли...“²⁰. Али ни стид, као рефлекс самоконтроле, не укида сазнање о алијенацији Тајовићеве личности услед продора нагона, што се не може третирати као субјективна способност, јер књижевни јунак у принципу има типско знање.

Размишљајући о моралу и стиду, Тајовић прво уочава момент када „морал постаје мораш“, што му још не даје негативни предзнак. Међутим, крајња консенквенца његова медитирања је закључак да етичке норме забранама ускраћују човеку слободу: „Остављена ми је једина слобода да пропаднем на најглупљи начин. Е па нек иде у божју матер и та слобода, нећу им је! Мене, Лада, нема много на свијету. Ја сам један на свијету и отићи ћу кад ме звекне метак и ништа са собом нећу понијети“. Оваквим током мисли Тајовић се неоодољиво ближи кључним начелима филозофије егзистенцијализма: персонализму и оцени вредности свега са аспекта одржања егзистенције. Другим начелом ближи се и филозофији апсурда. У ствари, оба филозофска правца апологирају индивидуализам: ја сам један на свету.

После оваквих исказа природно се јавља питање: зашто Тајовић, са оваквим мислима, остаје на Лелејској Гори, гдје може изгубити живот? Да ли га задржава страх да би напуштањем планине и предавањем четницима још извјесније угрозио егзистенцију? Или га, ипак, идејни разлози задржавају у статусу борца „лозадинца“? Ова антиномна позиција јунакова неће изненадити читаоца ако на време запази његово самоосећање и мисао које су му наметнули кошмарни сан и преживљени страх од смрти: „Треба запамтити, рекох себи, своја кожа је најсветија застава. А баш и није потребно да памтим, рекох затим; касно је већ, и неки смрад бије из тога. Нећу то, баци то, усмрдио би се свијет и живот кад би кожа била застава!...“²¹ Овдје је евидентно да у Тајовићу коегзистирају стара и нова свест, подједнако рефлектујући на статус истине. Али кад угрожена егзистенција једном шапне човековој свести овакву мисао, њен утицај не може бити укинут, ма како вербално била оспоравана. Чињеница да је ова мисао исказана на почетку фабуле објашњава што Тајовић у развоју радње клизи од *револуционарне идеологије ка биологији*. Чак је покушао да нађе мотивацију свог промењеног смера у ра-

¹⁸ Лалић, Лелејска Гора, Београд 1968, 66.

¹⁹ Цитирано дело, 500.

²⁰ Цитирано дело, 500.

²¹ Цитирано дело, 49.

довима класика марксизма; истина, није сигуран да је парафразирана мисао Енгелсова: „Природа се може савладати само сазнањем и примјеном закона. То што важи за природу, биће да важи и за људе“. Ако и није погрешно приписана Енгелсу, мисао је само делимично тачна; наиме, човек живи у биотопу, живи биолошки, али је и потчињено многе законе природе. Много је, међутим, важније и типичније за историју људског друштва што је организовао живљење по нормама које су *надприрода*: створио је *етички и правни кодекс, науку, уметност, културу*. Према томе, све што важи за природу не важи и за људе.

Варирајући на разним нивоима свести и самоосјећања мисао о доминацији биолошког фактора у човеку, аутор је, објективно, довео у питање уверљивост биографија и психологије најзначајнијих и најимпресивнијих јунака *Извиднице*. Јер поступци Рада Башића, Ђурђе Влаховић, Вучића, групе осуђеника који пред стрељање казују последње поруке дечаку Ненаду Дедићу, уверљиво негирају тезу Тајовићеву о премоћи биологије над етиком и идеологијом. Доказ томе могу бити и ове две чињенице Црногорци првих мјесеци окупације *нису били егзистенцијално угрожени*, али су били вековима васпитавани да слободу и понос цене више од живота. Поред тога, јунаци *Извиднице* нису изузетне личности по храбрости и стамености уверења, већ израз масовног манифестовања етичности и идејности у понашању народа у Устанку.

Неспорна вредност *Лелејске Горе* је парадигма опсервација о човеку и дубинско проницање у његову психологију сагледавану у изузетно драматично конципираном сижеу романа. Али је апострофирање биолошког фактора пореметило нормативне корелације телесног и духовног, што је, по логици ствари, узроковало утисак од приповедања који аутор, ваљда, није желио: опхрван оваквим мислима и разједен сумњама, Ладо Тајовић је постао неспособан за одважан и поетичан чин. У целој фабули романа нема ниједног његова поступка који би узбудио читаоца, а поготову нема поступка који би афирмисао вредност људску. Нестало је лепоте. И љубав са Недом лишена је поетичне емотивности и свела се на телесну наслалу. Нема оне „свјетлости и љепоте“, њихова „сјаја што се прелива у друге дане и обасјава сав живот“, којима се завршава прича *Топови*. Зато је у *Лелејској гори* симболична изузетна фреквентност две речи: *тама* и *магла*.

Милосав Бабович

ДВА ВИДЕНИЯ ЧЕРНОГОСКОГО ВОССТАНИЯ В ТВОРЧЕСТВЕ МИХАИЛА ЛАЛИЧА.

РЕЗЮМЕ

Романист Михаил Лалич в своем творчестве постоянно проявлял исключительный интерес к мотивам Народноосвободительной войны и революции в Югославии.

Художественное видение событий, конечно, весьма разнообразно в его произведениях, что обусловлено двоякими причинами: фактором исторической дистанции и, в зависимости от этого, пересмотром авторской позиции.

Сопоставительным анализом ранней его повести „Вучичи“ и окончательной редакции романа Лелейская гора, опубликованном в 1962 году, в данной работе указывается на заметную разницу образного воплощения и эмоционального восприятия событий черногорского восстания против итальянских оккупантов, вспыхнувшего в июле 1941 года. В упомянутом рассказе „Вучичи“ герои отчетливо и понимают содержание понятия свобода и неколебимо веруют в праведные цели борьбы, из за чего наоборот, Ладо Тайович, главный герой Лелейской горы, и ряд его соратников глубокими сомнениями, доходящими иногда до неверия в основные принципы революционной теории, дискредитируемые практической действительностью руководящей верхушки КП Югославии.

В диалогах Ладо с Чортом ставятся под вопрос принципы коллективизма и планы преобразования мира, так как гены направляют человека не к альтруизму, а к индивидуализму и эгоизму, которые были и остались камнем преткновения в реализации планов прогрессивных движений, начиная с христианством и кончая социалистическими революциями XX века.